

RADAR

Historiedidaktisk Tidsskrift

Genstande – læring for alle aldre

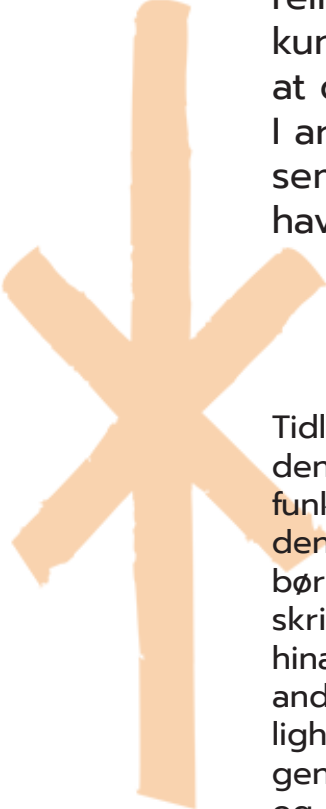
Af Mette Nørregaard Christensen
& Jens Aage Poulsen

Maj 2023

Genstande – læring for alle aldre

Af Mette Nørregaard Christensen, lektor, & Jens Aage Poulsen, emeritus, HistorieLab, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole

Mennesker har altid haft tilknytning til genstande. Ikke kun som redskaber til brug i kamp og til at skaffe føde. Mennesker har også tillagt genstande betydning ud over deres nytteværdi. Jægere og samlere har lavet smykker af bl.a. snegle, dyretænder og smukke sten. Genstande har også spillet en religiøs rolle som fx relikvier. Pilgrimsrejsende kunne bære en muslingeskal som tegn på, at de havde besøgt Santiago de Compostela. I artiklen giver vi med afsæt i en model eksempler på forløb med genstande til børnehaven, indskoling og de ældste klasser.

Tidligere tiders genstande er spor, der kan åbne for den fortid, hvor genstandene blev til og havde en funktion. Fortiden er i sig selv ikke længere, men den har efterladt sig materielle spor, der kan koble børn og unges livsverden til fortidens. Marie Bonde skriver "Mennesker og materialitet er [...] flettet ind i hinanden, og man kan ikke forstå det ene uden det andet" (Olesen, 2021, s. 239). Eleverne må have mulighed for at arbejde både taktilt og rummeligt med genstandene, få fantaseret og lært fakta. Sanselige og kropslige erfaringer danner knager i erindringen og er med til at præge elevernes fremtidige oplevelser og interesser (Melillo m.fl., 2020; Poulsen, 2018).

Kjeld Fredens bruger begrebet "embodiment" om den proces, hvor samspillet mellem hjerne, krop og omverden skaber erfaringer og erkendelser (Fredens, 2018).

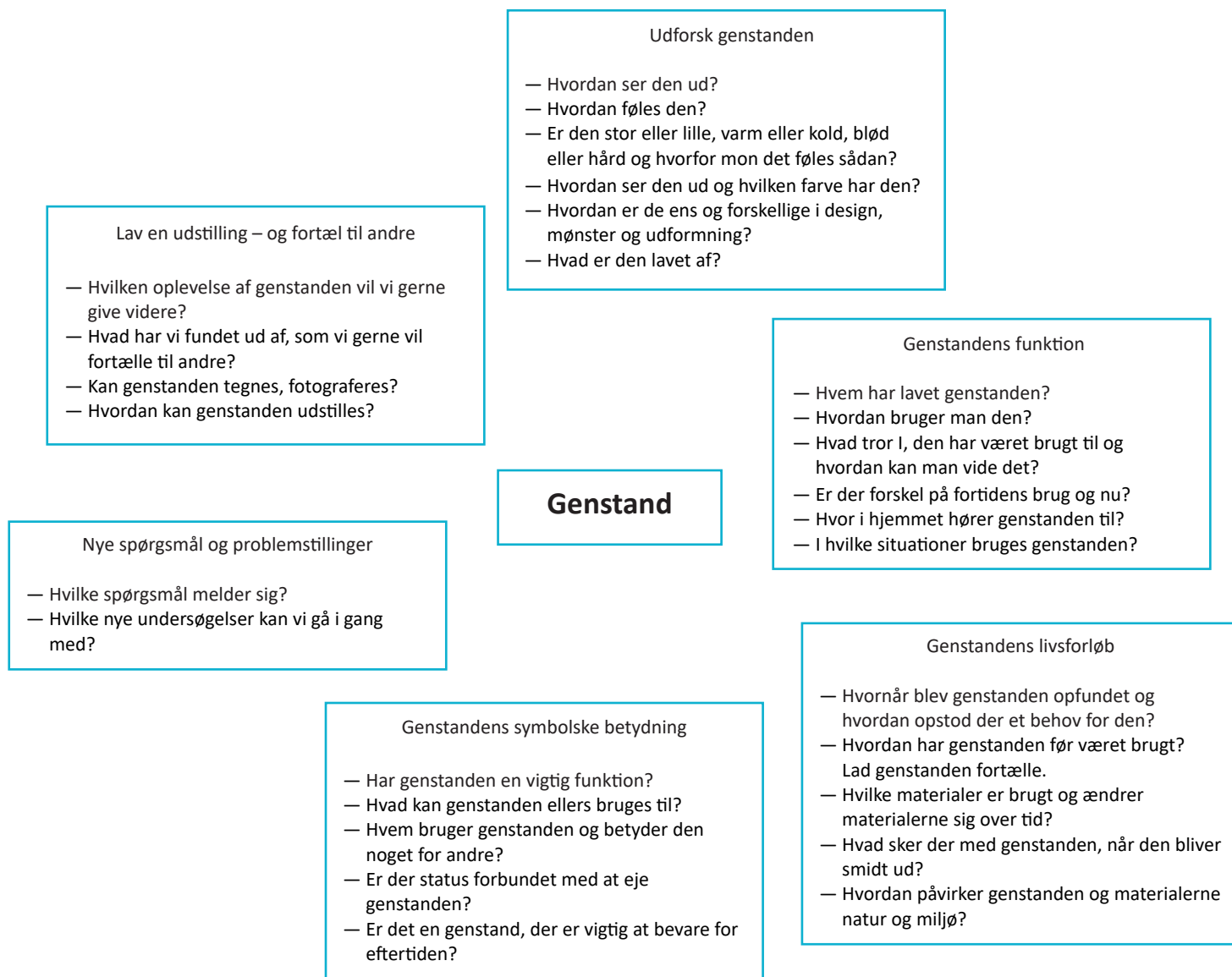
Når børn forsker i fortiden

I arbejdet med genstande kan man lade sig inspirere af nedenstående model. Den kan være en hjælp til at stille nysgerrige spørgsmål, ikke bare til det faktuelle om genstande, men også til alle de andre betydninger, genstande kan have.

Figur 1.

Fortidsforskning. Model med inspiration fra Hartmeyer & Præstholm (2021), Olesen (2021) og Vilsholm, Åxman & Vilsholm (2021).

Modellen er tænkt som inspiration til at tage andre perspektiver på genstandene, end dem der ligger først for. Spørgsmålene kan behandles på mange

niveauer afhængig af målgruppen og de faglige og pædagogiske mål. Man behøver ikke at starte et bestemt sted eller nå alle spørgsmål. Pointen er at inspirere og støtte en undersøgende arbejds metode.

Udforsk genstanden handler om at opleve genstanden med alle sanser og at dele observationer og spørgsmål. For at give denne nysgerrige og eksplorative fase i undersøgelserne fylde, må man være opmærksom på pædagog-/lærerrollen og benytte det Doull kalder "*sensitive questioning*" (Doull, 2022). Man kan prøve at stille spørgsmål, der får børnene til at uddybe deres forestillinger og undgå "korrekthedsfeedback", der for børnene bliver en gætteleg om at kende det rigtige svar (Schaffalitzky & Nielsen, 2022; Faber, 2022).

Genstandens funktion og livsforløb handler om at undersøge, hvad genstanden har været brugt til, og hvordan den virker. Genstanden kan sættes i en historisk sammenhæng, og man kan undersøge, hvordan der opstod et behov for netop den genstand. Måske kan genstanden "selv" fortælle? Man kan tage genstandens perspektiv og spørge, hvad genstanden har oplevet, før den endte på museum (Kirk & Pécseli, 2017).

Er genstanden lavet til at blive brugt længe eller er det noget, der hurtigt gik af mode? Ved at undersøge genstanden fra produktion til bortskaffelse kan man arbejde med ressourceforbrug, affaldssortering og genanvendelse af materialer. Genstandene kan kobles til aktuelle udfordringer om bæredygtighed og ansvarligt forbrug og kan på den måde bidrage til arbejdet med FN's Verdensmål.

Hvis man har en række genstande, der er forskellige både i alder, materiale og udseende, kan de placeres i relativ kronologisk rækkefølge, dvs. efter hvad der yngst, ældst og nogenlunde samtidigt.

Genstandens symbolske betydning fokuserer på den værdi, mennesker har tillagt genstanden. Kender børnene spændende historier om genstanden og dens betydning? Måske er genstanden helt fremmed

for børnene. Gennem spørgsmål kan genstanden få nye betydninger, og der kan skabes nye fortællinger med afsæt i genstanden.

Ved at **lave en udstilling** kan man bearbejde genstandene, så de giver en ny og anden oplevelse. Genstandene kan organiseres ud fra forskellige kriterier, fx kan der lægges vægt på et æstetisk og kunstnerisk perspektiv, eller på genstandenes brug. Genstandene kan organiseres efter en historisk tidslinje, en bestemt historisk periode, eller lidt af det hele. En udstilling kan bruges til at invitere andre ind i ens fortidsforskning, og børnene kan få lejlighed til at fortælle om de genstande, de har fordybet sig i. Der er garanti for, at nye spørgsmål melder sig, og det kan give afsæt til nye undersøgelser.

Arbejdet med genstandene kan fx indgå som en optakt til eller i en efterbearbejdning af et museumsbesøg. Her kan man undersøge, hvordan andre genstande bliver udstillet og fortolket.

I det følgende er tre eksempler, der henvender sig til forskellige aldersgrupper.

Pres citronen – et eksempel til børnehaven

Citronpressere i glas kan findes i genbrugsbutikker, eller hjemme i egne skuffer og skabe. En efterlysning i god tid hos den lokale genbrugsbutik kan give bonus, og måske har forældre og bedsteforældre en liggende derhjemme. Man kan være heldig at finde udgaver med forskellige mønstre. Kig efter, om der er en lille figur (en grif eller et symbol) i håndtaget. Forskellige glasværker havde forskellige signaturer. De gamle modeller findes også i farvede varianter. Uranglas er grønligt, men lyser kraftigt op i mørke hvis det belyses med en uv-lygte (ravlygte). Citronpressere findes også i andre materialer som træ, plast og metal.

Billedcollage 1.
Forskellige citronpressere.

Udforsk genstanden

Pak hver enkelt citronpresser ind og gem den i en kasse. Lad børnene gætte på hvad der er i kassen. Lad dem derefter pakke de mystiske pakker ud. Man kan eventuelt lade dem starte med at udforske genstandene med lukkede øjne.

Genstandens funktion

Med en samling citronpressere er det oplagt at prøve funktionen ved at presse en masse citroner. På den måde kan børnene undersøge, hvordan de forskellige modeller virker, og de kan vurdere, hvilken model der virker bedst. Man kan fx snakke med børnene om:

- Hvad skal der til for, at modellen er god?
- Hvilke ligheder og forskelle er der på designs og materialer?
- Hvordan virker citronpressere i forskellige materialer?
- Hvad bruger man citronsaft til?
- Hvilken model bruges der derhjemme? Er det den samme som hos dine bedsteforældre?

Saml citronsaften og lav fx limonade.

Genstandens livsforløb

Citronpresseren blev først almindelig i løbet af 1800-tallet, da den ellers eksotiske citron var blevet så billig, at mange havde råd til at købe den. Materialet som citronpresseren er lavet af, afspejler den historiske udvikling i teknologi og tilgængelige materialer. Her kan man fx samtale om fordele og ulemper ved glas, plast og træ. I et bæredygtighedsperspektiv kan man undersøge mulighederne for genbrug, affaldssortering og genanvendelse.

Genstandens symbolske betydning

Sammen med børnene kan man filosofere over, om det alene er vigtigt, at en citronpresser er god til at presse citroner med, eller om andre egenskaber er lige så vigtige, fx:

- Er det vigtigt, at den er smuk? At den ser speciel ud og er anderledes?
- For hvem er den vigtig, og er den overhovedet nødvendig?

Lav en udstilling

En samling af citronpressere i glas kan organiseres i en smuk udstilling. Man kan eksperimentere med at sætte dem op med en lyskæde i et mørkt rum. Med lommelygter kan man undersøge lys og skygge og måske fange mønstrene på papir.

Nye spørgsmål og problemstillinger

Der opstår nye spørgsmål undervejs. Citronen kan være afsættet for nye undersøgelser, som måske kan føre videre til spørgsmål om andre almindelige fødevarers oprindelse.

Måske følger der uventede historier med, når børnene spørger til forældre og bedsteforældres erindringer om emnet, som fx denne citronhistorie:

Mettes mormor gemte de halve citronskaller efter, at saften var presset ud. Skallerne lå i sæbeskålen ved køkkenvasken, klar til opvasken, der foregik i en balje. Citronskallerne blev brugt til at fjerne rander i tekopperne. En halv citronskal kunne også ligge i sæbeskålen på badeværelset. Den blev brugt til at blødgøre den hårde hud på albuerne.

Da bedstemor var barn – et eksempel til indskolingen

Dette eksempel tager udgangspunkt i en række hverdagsgenstande fra forældres og bedsteforældres barndom. Alle har været almindelige førhen, men er erstattet af nye versioner. Det giver eleverne en umiddelbar genkendelighed af genstandenes

funktion. Eleverne kan arbejde undersøgende i mindre grupper, og læreren kan bruge modellen som inspiration til at få flere perspektiver end de nedenfor nævnte med i arbejdsprocessen.

Billedcollage 2.
Eksempler på hverdagsgenstande, der før var almindelige.

Udforsk genstandene

Sæt god tid af til elevernes arbejde. Læreren kan støtte processen ved at opfordre eleverne til at undersøge og beskrive genstanden ud fra det, de umiddelbart kan iagttage. Senere kan man gennem dialog nå frem til undrende og udfordrende spørgsmål. Man kan fastholde denne fase i arbejdet med genstandene ved at lade eleverne notere deres spørgsmål undervejs. Måske skal eleverne have lov til først at mærke på genstandene uden at se, hvad det er?

Genstandens livsforløb

Genstande, der er genkendelige i nutidens udgaver, er et godt udgangspunkt for en umiddelbar sammenligning af hverdagen og livsbetingelserne før og nu. Det kan være skrivemaskinen og computeren med tastatur, eller den hånddrevne hjælpesker og den elektriske nutidsmodel.

I genbrugsbutikken findes ofte en skøn blanding af genstande. Samlingen af genstande kan vælges ud fra mange forskellige kriterier. Man kan gå efter genstande, der er lavet i skrøbelige materialer, og som hurtigt gik af mode. Man kan også gå efter genstande i langtidsholdbare materialer, dvs. genstande der er lavet til at holde i generationer, men som tiden er løbet fra. Lad eleverne drøfte, hvad der skete, da tingene blev umoderne. Hvilken samfundsudvikling var årsagen til, at det skete på det tidspunkt?

På en tur til køkkenafdelingen i en stor genbrugsbutik kan man finde mange mærkværdige genstande. Lad eleverne vælge genstande, som de ikke på forhånd kender. Måske kan personalet i genbrugsbutikken bidrage med viden og erindringer om brugen af genstandene.

Enhver genstand afspejler en historie om menneskets samspil med naturen og udnyttelse af naturens ressourcer. Nogle materialer koster en stor indsats at tilvejebringe. Tænk på metaller eller fremstillingen af glas. Metal og glas smeltes om, hvis det bliver sorteret rigtigt efter brug. Plastik er let og billigt, men har

ikke samme holdbarhed og det udgør et problem, når det ender i naturen. Eleverne kan fx undersøge:

- Hvilke materialer genstanden er lavet af, og hvor kommer de fra?
- Bruger man de samme materialer i nutidens genstande?
- Hvor længe har genstanden været i brug? Er den lavet til at holde og hvorfor blev den umoderne?
- Hvad har man gjort med genstanden, når den var udtjent? Hvad gjorde man med affaldet, og hvad gør man nu?

Genstandens symbolske betydning

Hvad har genstanden haft af betydning for ejeren? Var der status forbundet med at eje genstanden? Er den værd at gemme for eftertiden?

Lav en udstilling – og fortæl til andre

Eleverne kan forholde sig rummeligt og konkret til fortidens brug af genstandene ved at indrette en udstilling i en reol. Hylderne kan repræsentere de forskellige rum i et hus, og genstandene kan placeres i de rum, hvori de har haft en funktion. En lidt mere abstrakt repræsentation kan være en tegning af en boligs grundplan, hvor eleverne placerer fotos af genstandene. Man kan også rulle et kæmpe ark papir ud på gulvet og tegne grundplanen i størrelse, hvorefter genstandene placeres i "huset".

Ring til fortiden – et eksempel til udskoling

Den røde tråd er telefonen som redskab for kommunikation med et særligt fokus på at undersøge sam-

menhænge mellem telefonen og den historiske og samfundsmæssige udvikling.

For mange udskolingselever er deres smartphone en genstand, de oplever en særlig tilknytning til, og i hvis selskab de tilbringer en del af døgnetimer. Udvikling af kommunikationsteknologi er et relevant tema i historieundervisningen. I det følgende skitseres ideer til et forløb, der inddrager og bygger videre på punkter fra ovenstående model, og hvor eleverne arbejder undersøgende og historieskabende med inddragelse af genstande, der er tilgængelige i fysisk form og som billeder. Modellen bruges altså her som inspiration og er ikke styrende gennem hele forløbet.

Billedcollage 3.

Bordtelefon med drejeskive. Løsn et par skruer og få indblik i 1960'ernes kommunikationsteknologi.

Som trigger for forløbet anvendes en bordtelefon med drejeskive. I 1960'erne oplevede Danmark – ligesom andre vesteuropæiske lande – en stærk økonomisk vækst. Mens en privat telefon i første halvdel af det 20. århundrede var forbeholdt et mindretal, fik de fleste installeret telefon i løbet af 1960'erne.

Udforsk genstanden

I grupper undersøger eleverne bordtelefonen ud fra spørgsmål og punkter som:

- Udforsk telefonen: fx udseende, farve, form, størrelse, vægt.
- Design og konstruktion: fx hvilke materialer er den fremstillet af og hvordan? Hvordan virker den? Telefonen kan skilles ad, og eleverne kan undersøge, hvilke elementer den består af. Eleverne kan fx undersøge hvilke ressourcer, der er anvendt – og om de kan genbruges.
- Telefonens funktion: Hvordan og til hvad har den været brugt? Hvad betyder bogstaverne ved tallene? Kræver det særlige færdigheder at bruge den? Hvem har brugt den?
- Sammenfatning: Gør rede for forskelle og ligheder mellem bordtelefonen og nye smartphones. Hvad fortæller bordtelefonen om kommunikation for 50-60 år siden? Og hvilke andre spørgsmål opstår der, mens de undersøger telefonen?

Nye spørgsmål og problemstillinger

Eleverne undersøger samtidige kilder, der kan belyse bordtelefonens betydning i 1960'ernes hverdagsliv og samfund (fx Fogh, 1999). Kilderne kan bl.a. være:

- Et semistruktureret Interview med personer i "bedsteforældregenerationen" om telefonens funktion og status i hverdagen i 1960'erne.

Reklame for bordtelefonen ([Se fx denne YouTube-video](#)).

Videre arbejde

På baggrund heraf drøftes på klassen, hvad eleverne har undret sig over, hvad der kunne være interessant at undersøge nærmere vedrørende telefonens historie, den samfundsmæssige betydning fra omkring år 1900 til nutiden. Ud fra det kan der opstilles underemner som eleverne arbejder med gruppevis, fx:

- Telefonens æstetik og værdi som status- og prestigegivende genstand. Produktet kan fx være billedfortælling, der inddrager reklamer og annoncer for telefonen fra omkring år 1900.
- Teknologi, telefon og kommunikation (fra omstilling til trådløs). Produktet kan fx være en udstilling med scenarier, der viser brud/afgørende nyt inden for teknologi, telefon og kommunikation.
- Telefonens betydning for samfundsmæssige forandringer – og omvendt. Produktet kan fx være et digitalt eller analogt tidslinjespil.

Der dannes nye grupper med elever fra alle de valgte delemner. Grupperne bruger deres viden og fantasi til at lave en udstilling om kommunikation og samfund år 2100. Udstillingen kan også vise noget om ressourceforbrug og bæredygtighed.

Afrunding

Som eksemplerne viser, er genstande en konkret, og for eleverne umiddelbar, mulighed for at forbinde fortid, nutid og måske fremtid. Pointen er, at genstandene skal vække børnenes interesse og understøtte dem i en nysgerrig og undersøgende tilgang til verden. Det forudsætter, at pædagoger og lærere giver tid og rum til det undersøgende arbejde.

Referencer

- Doull, K. (2022). Exploring the past through active enquiry. *Primary History*, 2022(91), 10-12.
- Faber, S. (2022). Materiel kultur. I: Kopp, A., Lauta, K., & Funch, G. (2022). *Det meningsfulde historiefag: historiebrugsdidaktik fra teori til praksis*. (1. udgave). Samfundslitteratur, 139-174.
- Fogh, E. (1999). Telefonen og de danske telefonselskaber. Post og Telemuseet
- Jydsk Telefon A/S, 1895-1995: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/jydsk-telefon-as-1895-1995>
- Fredens, K. (2018). *Læring med kroppen forrest*. Hans Reitzel.
- Hartmeyer, R. & Præstholt, S. (2021). *Børns naturdannelse: naturen i barnet – barnet i naturen*.
- Center for Børn og Natur: https://static-curis.ku.dk/portal/files/255551178/B_rns_Naturdannelse.pdf
- Kirk, S og Pécseli, B. (2017). *For gamle dage siden. Fremtidens pædagoger som vejvisere til Danmarks historie*, s. 48-53 I: Pécseli, B. (Red.), (2017). *Børn, kulturarv og museer: antologi*. (1. udgave). HistorieLab. http://historielab.dk/til-undervisningen/udgivelser/boern-kulturarv-museer/#wp_lightbox_prettyPhoto/1/
- Melillo, A. P., Melillo, E. P. & Melillo, E. P. (2020). *70 historiske genstande – du kan bruge i din undervisning*. (1. udgave). Columbus.
- Olesen, M. B. (2021). *Genstande*, s. 239-249 I: Poulsen, J.A. & Larsen, S. (Red.), *Historieundervisning: en fagmetodik*. (1. udgave). Hans Reitzel.
- Poulsen, J. A. (2018). Nærområdet i historieundervisningen – hvorfor og hvordan? *RADAR – Historiedidaktisk Tidsskrift*: <http://historielab.dk/naeromraadet-historieundervisningen-hvorfor-hvordan/>
- Schaffalitzky, C. & Nielsen, A. (2022). *Filosofiske dialoger om FN's Verdensmål - Inspiration til facilitering af undersøgende fællesskaber med børn og unge*. (Bd. 2021). CoC Playful Minds: https://www.cocplayfulminds.org/media/daib5hjt/164573-coc-rapport-fns-verdensm%C3%A5l-web-final_rettet-isbn-og-stregkode.pdf
- Telephone ads from the early 1960s (B&W). <https://www.youtube.com/watch?v=jwO7Qr-O9OU>
- Vilsholm, A. L., Åxman, S. R. & Vilsholm, R. L. (2021). *Mikroforsker i dagtilbud: inspirationshæfte til voksne, der vil arbejde undersøgende sammen med børn*. (A. L. Vilsholm, S. R. Åxman & R. L. Vilsholm, Red.), Naturvejledning Danmark.

Inspiration

Crawford, H. (2016). Using artefacts to develop young children's understanding of the past. Primary History no. 72.

Nicol, J. (ed.) (2010). Primary History 54: 'Doing History' with artefacts and objects. Primary History no. 54.

Teaching History with 100 Objects. British Museum: <http://teachinghistory100.org/>

Rigby, K. (2022). Back to basics: using artefacts in the classroom. Primary History no. 190.

